

**De la tradițional la modern – evoluție.
Literatura digitală – fenomen cultural al secolului XXI**

*Drd. Laura Dorina NISTOR
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia*

Abstract: The paper proposes the analysis of the new literary phenomenon - digital literature - after an incursion in bookhistory, following its evolution through time, from its appearance to the digital version, the e-book of today. Advantages and disadvantages can be identified both in the case of the traditional book, in paper form, and in the case of the digital book, in electronic form. The reading phenomenon in the age of digital transformations is natural. The evolution of digital literature is, however, surprising. The new writing direction includes different literary forms influenced by digital technology and culture. Contemporary literary styles include blogospheric poetic forms and digital textualization, cyberliterature produced on the web or on different applications, computer-generated literature, digital book literature, animated digital poetry or hypertextual literature. The change in the perception regarding the status of literature in the digital age is obvious. So is the opposition towards canonical literature.

Keywords: digital literature, e-book, hypertext, blogosphere, cyberpoetry

Omul contemporan își reflectă existența într-un ecran. Suntem interconectați într-o lume digitală și ne trăim viața în singurătate, izolați de tot ce însemna, până mai ieri, rutină. Dacă până de curând normalitatea includea, pe lângă activitățile obișnuite, plăcerea lecturii tradiționale, astăzi, mai mult ca oricând, trăim înconjurați de tehnologie. Evoluția tehnologică influențează toate aspectele existenței umane, prin urmare și evoluția literaturii. Într-o răbufnire nostalgică amintim că lectura tradițională e, înainte de toate, simțire. Mână atinge cartea, îi simți mirosul, îi răsfoiești filele, înainte de a le parcurge cu ochii, cu mintea. Un adevărat ritual la care participă, într-o îmbrățișare sinestezică, simțurile, peste care se revarsă emoția.

Moartea cărții tradiționale într-o lume exclusiv digitală ar însemna, poate, moartea sițirii.

Memorie culturală – de la apariția cărții la e-book

Până în secolul al XII-lea, majoritatea cărților din Europa erau scrise de mână, în mănăstiri, de către călugări, bogat ornamentate, fiind considerate astăzi opere de artă. Schimbarea vine odată cu inventarea literelor mobile, imprimate cu ajutorul unei prese tipografice, o adevărată revoluție culturală. Johann Gutenberg

a descoperit o modalitate de turnare a literelor din metal și de fixare a acestora într-o formă din lemn care putea fi atașată la o presă tipografică. În 1455 se tipărește prima carte, Biblia, pusă în vânzare pentru prima dată cu ocazia marelui târg de la Frankfurt. Prețul echivala cu salariul pe trei ani al unui muncitor din acea perioadă. Inovația lui Gutenberg s-a răspândit cu repeziciune în întreaga Europă. Lumea se schimbă, iar vechea tradiție a scrierii cărților de mână rămâne în umbra trecutului.

Evoluția înregistrată în domeniul tehnologiei de tipărire și creșterea ponderii populației cu știință de carte au determinat nevoia editării cărților. În prima jumătate a secolului al XX-lea, editarea de carte s-a transformat într-o afacere comercială. Lectura devine un mijloc popular de recreere. Mereu prețuite, cărțile se vând în milioane de exemplare. Sfârșitul secolului aduce cu sine o schimbare majoră în modul de vânzare a cărților, mulțumită internetului. Amazon.com, prima librărie electronică, oferă online cărți la vânzare, direct către consumatori.

Secolul XXI e începutul erei digitale. Industria cărților folosește tehnologia digitală de mai bine de două decenii. Literatura în manuscris prindea contur cu ajutorul programelor de prelucrare a textelor, apoi lua drumul editurii pe dischetă sau prin poșta electronică. Editura redacta, așeza textul în pagină și tipărea pe hârtie manuscrisul în format digital. Proaspăt ieșite de sub tipar, cărțile erau legate și puse în vânzare. Astăzi, cartea digitală sau e-cartea nu e tipărită pentru a fi distribuită. E-cărțile schimbă industria de carte. Literatura poate fi postată pe un site web și oferită spre vânzare, totul fără ajutorul unei edituri sau al unui distribuitor. E timpul pentru o nouă revoluție culturală, asemănătoare cu momentul apariției tiparului. Lumea e într-o permanentă schimbare, iar vechea tradiție a cărții pe suport de hârtie e în pericol să se piardă.

Avantajele și dezavantajele cărții digitale

Un mare avantaj al e-cărților îl reprezintă confortul pe care îl aduc. Un dispozitiv poate stoca zeci de volume pe care le poți explora cu ușurință. Cauți un nume sau un paragraf dintr-un roman? Nimic mai simplu: nu mai răsfoiești zeci de pagini, o e-cartă te ajută să te deplasezi la pagina respectivă. Cartea digitală are un potențial creativ nemărginit. Ea poate încorpora cu ușurință o coloană sonoră al cărei conținut poate fi ascultat în timpul lecturii. Sunt posibile ilustrații realizate cu migală și măiestrie, ce amintesc de scriiturile călugărilor Evului Mediu, realizate cu atâta iscusință.

Dintotdeauna cartea a fost costisitoare. Un obiect de preț care presupune efort și sacrificiu. La nivel mondial se citește mai mult decât oricând tocmai pentru că posibilitățile sunt nelimitate. Fenomenul lecturii în epoca transformărilor digitale are avantajele sale: putem căuta informația dorită, putem

lua cu noi, pe un singur dispozitiv, câte cărți dorim, iar internetul ne oferă acces la orice text. Totul pare atât de facil! Dar totul are un preț. Printr-o navigare superficială, prin transmiterea de biți de la un mediu de stocare la altul, nu se poate realiza o cunoaștere adevărată. Însușirea informației depinde de profunzimea prelucrării. Uitarea sau imposibilitatea de a te descurca în noianul de informații conduce inevitabil la absența randamentului mental sau incapacitate critică. Rezultatul este distragerea atenției, lipsa de concentrare, pierderea informației, până la urmă, inutilitatea lecturii. Simpla competență digitală nu-ți asigură accesul la cunoaștere.

Spre deosebire, textul imprimat pe hârtie, poate fi cu ușurință fixat în memorie. Nivelul de atenție și felul de concentrare pe care îl implică cititul literaturii poate fi atins doar în cazul lecturii pe suport palpabil, precum hârtia. „Cine se informează despre un anumit subiect trebuie să parcurgă ceea ce de 150 de ani poartă numele de *cerc hermeneutic*. [...] Nativii digitali nu parcurg acest cerc hermeneutic al cunoașterii: ei deschid linkuri fără discernământ și nu se întorc niciodată la o sursă de încredere; caută pe orizontală (adică superficial), nu pe verticală (nu merg în profunzime).” [Spitzer, 2020: 1]

Prin urmare, deschiderea succesivă a hiperlinkurilor are drept consecință pierderea înlănțuirii ideilor și nevoia de revenire asupra informației. Nu există o cursivitate a ideilor și tocmai lipsa continuității nu oferă rezultatul dorit, ci o fragmentare a lui. Totuși, în cazul copiilor mici, e-book-urile, cu imaginile lor mișcătoare și textul citit automat pot constitui un avantaj. Însă, tocmai aceste detalii ar putea să le distragă atenția de la text și, deci, de la citit.

Apariția cărții digitale ar putea însemna dispariția cărții tradiționale așa cum apariția cărții tipărite a însemnat dispariția cărții scrise de mână? Puțin probabil. Oamenii vor continua să fie atrași de aspectul cărților și de experiența unică de a citi pagini de hârtie, legate între coperte.

Mutații culturale. Noua literatură

Trăim în era digitală, suntem înconjurați de nativi digitali, toate rosturile vieții noastre converg către digitalizare. E indispensabilă precum aerul, însă poate deveni toxică precum același aer. Uneori, cei născuți înaintea *generației Google*, „imigranții digitali”, simt nevoia să evadeze pentru o gură de aer proaspăt, într-un mediu rustic, cu o carte în mână, fără internet.

Până și literatura s-a aliniat noilor tendințe. Și nu e vorba despre un text digitalizat, o variantă a textului tipărit ce poate fi citit printr-un program de calculator. Mai mult decât atât, o operă digitală poate fi astfel calificată dacă face parte dintr-un demers tehnologic specific, ce include implicarea mașinilor pe care este executat un program. Sunt folosite instrumente informatice capabile să producă nu doar texte, ci literatură, utilizând algoritmi, codificare numerică,

calculabilitate, gestionarea fluxului, interactivitate, labilitate, compatibilitate, chiar ubicuitate. Formele literare actuale, narative sau poetice, sunt influențate de tehnologia și cultura digitală.

Chiar dacă nu există genuri constituite ale literaturii digitale, în prezent sunt considerate forme literare digitale următoarele:

Literatura hypertextuală – desemnează textul ramificat sau care răspunde la anumite opțiuni de căutare. Hypertextul este textul afișat pe computer sau alt dispozitiv electronic cu trimeri, hyperlinkuri, la alte texte pe care cititorul le poate accesa imediat printr-o simplă apăsare de tastă. Fiecare text online poate fi considerat un hypertext, respectiv o pânză mai puțin sau mai mult înțesată de linkuri. Pe lângă document, hyperlinkul conține grafică, imagini, animație, înregistrări audio, legături către alte documente. Se modifică relația autor-cititor, dând impresia unui dialog permanent între aceștia, permițându-i cititorului să fie el însuși producător de text.

Literatura generativă sau algoritmică – creată în totalitate sau parțial cu utilizarea unui sistem autonom, unul care nu este uman, și care poate determina în mod independent trăsăturile unei opere literare asumându-și rolul creatorului, al scriitorului. Opera literară este determinată algoritmic și generată de computer prin activarea unui set de reguli prestabilite în care autorul permite unui sistem computerizat să preia cel puțin o parte din procesul creației. Astfel s-a produs poezie asistată de computer, poezii digitale din filme, televiziune sau alte surse audio. Au fost folosiți algoritmi pentru a genera texte, chiar cărți întregi. Este literatură programată în care algoritmul generează un model textual, textul matricial, și computerul poate explora permanent această structură literară.

Poezie electronică (digitală) sau e-poezie – cuprinde lucrări poetice la computer, o combinație de sunete concrete și text, o asociere de imagine, sunet, cuvânt, uneori mergând dincolo de vizualul tradițional, trecând la poeme vizuale 3D. Include imagini grafice, coloană sonoră care are legătură sau înlocuiește textul tipărit, o varietate de asocieri intertextuale și combinații grafice. Poate fi animată sau non-animată.

Ciberliteratura sau literatura web – desemnează cărți care sunt create și puse la dispoziție digital, cu resurse multimedia. Termenul este asociat cu spațiul cibernetic, sinonim cu webliteratura. Cuprinde producția și postarea de texte pe web. Sunt cărți publicate direct pe rețelele sociale precum Facebook sau bloguri de autor. Se utilizează rețeaua socială pentru interacțiunea publică prin comentarii.

Concluzii

Noul fenomen literar din epoca transformărilor digitale propune o schimbare radicală a modului în care a fost percepută dintotdeauna literatura. Dacă cititorul poate deveni scriitor, dacă spectatorul poate urca pe scenă și devine el însuși actor, care mai e rolul artistului? Dar destinul lui? Să fie

condamnat oare la singurătate, anonim și uitare? Dar cultura – adevărata cultură – pe mâna cui rămâne, dacă oricine poate fi orice? Se spune că istoria se repetă. Parcă-l auzim pe Ion Heliade Rădulescu îndemnându-i pe tinerii scriitori: „Scrieți, băieți, numai scrieți! [...] e vremea de scris, și scrieți cât veți putea și cum veți putea.”

Note:

Manfred Spitzer, *Demența digitală – Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, București, Editura Humanitas, 2020, p.186.

Referințe bibliografice:

Barbosa, Pedro, *Ciberliteratura – creație literară și computer*, Lisabona, 1996, Edițiile Cosmos.

Castanyer, Laura Borrás, *Textualități electronice – noi scenarii pentru literatură*, Barcelona, (ed. 2005), Editorial UOC.

Dominick, R. Joseph, *Ipostazele comunicării de masă – Media în era digitală*, București, Editura Comunicare.ro, 2009

Spitzer, Manfred, *Demența digitală – Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, București, Editura Humanitas, 2020.

Ursa, Mihaela, *Literatura cibernetică*, în *Vatra*, nr. 491, 2/2012, p. 29-31.